

Arbeidsduurverkorting internationaal vergeleken

Auteur(s):

Kapteyn, A.

Kalwij, A.

Zaidi, A.

Arie Kapteyn: CentER, KUB; Asghar Zaidi en Adriaan Kalwij: Economisch Instituut Tilburg. Met dank aan K. van Beek (WRR) voor zijn opbouwend commentaar.

Verschenen in:

ESB, 83e jaargang, nr. 4149, pagina 336, 24 april 1998

Rubriek:**Trefwoord(en):**

arbeidsmarkt

Vergelijking van dertien OESO-landen leert, dat ADV waarschijnlijk geen effecten op de werkgelegenheid heeft.

In dit artikel bespreken we een eigen, internationaal vergelijkend, onderzoek waarin we de ontwikkeling in de lengte van de werkweek en in het totale arbeidsaanbod onder andere relateren aan de werkloosheid en werkgelegenheid. De conclusie van ons onderzoek is dat geen evidentie te vinden is voor de gunstige werking van ADV op werkgelegenheid. We vinden echter ook niet veel evidentie dat ADV schadelijk is voor de werkgelegenheid. ADV lijkt voornamelijk irrelevant te zijn voor de oplossing van het werkloosheidsprobleem.

Empirisch onderzoek

De meest voor de hand liggende benadering bij empirisch onderzoek is om naar individuele bedrijven te kijken en te zien wat er met de werkgelegenheid gebeurt bij invoering van ADV. Bij deze benadering is het aantal valkuilen waarschijnlijk het grootst. Indien men de waargenomen verandering wil toeschrijven aan ADV dan is het nodig veronderstellingen te maken over wat er gebeurd zou zijn als de ADV niet was ingevoerd. Dit laatste is uiterst moeilijk. De kern van het probleem is dat te veel factoren gelijktijdig een rol spelen en dat het ondoenlijk is de invloed van al die factoren op een statistisch verantwoorde manier uit elkaar te halen.

De traditionele manier om met zo'n veelheid aan factoren rekening te houden is om beleidseffecten te bestuderen in het kader van een macro-economisch model. Hoewel dit in principe bevredigender is dan de individuele bedrijfsstudies, kan men toch niet verwachten dat de uitkomsten betrouwbaar zullen zijn, in zekere zin om dezelfde reden waarom de bedrijfsstudies niet erg informatief zijn. Samen met de introductie van ADV verandert er meestal nog een heleboel andere zaken, flexibilisering van de werktijden bijvoorbeeld. De vraag is dan of eventueel waargenomen werkgelegenheidseffecten aan ADV moeten worden geweten of aan andere factoren die tegelijkertijd zijn veranderd.

Een derde benadering is die van internationale vergelijking. Een aantal auteurs heeft landen vergeleken met een verschillende ontwikkeling van arbeidsduur of pensionering en heeft dan vervolgens gekeken of de werkgelegenheids- of werkloosheidsontwikkeling in die landen hieraan gerelateerd kan worden. In principe is dit een benadering die robuuster is dan de andere twee. Landen verschillen aanzienlijk in hun economische ontwikkeling, en als men een duidelijk verband zou vinden tussen bijvoorbeeld de lengte van het arbeidsjaar en de werkgelegenheidsontwikkeling dan is het minder waarschijnlijk dat dit veroorzaakt wordt door andere factoren die toevallig in al die landen tegelijk optraden met het verkorten van de werkweek. Wel doet zich hier nog weer een ander probleem voor (net als bij de vorige genoemde aanpak overigens), nl. dat van causaliteit. Stel dat men vindt dat landen die veel aan ADV doen ook te kampen hebben met sterk stijgende werkloosheid. Betekent dit dan dat ADV werkloosheid veroorzaakt of slechts dat landen met een serieus werkloosheidsprobleem veel aan ADV doen? De uitkomsten van dit soort studies blijken bovendien gevoelig te zijn voor de keuze van de landen die men opneemt in de studie. De Regt laat bijvoorbeeld zien dat men even gemakkelijk een positief verband tussen ADV en werkloosheid als een negatief verband kan vinden, afhankelijk van welke landen men in de vergelijking opneemt¹.

Internationale vergelijking

Het idee om de effecten van ADV te meten via een internationale vergelijking is op zichzelf gezond. Datzelfde kan gezegd worden van het inbedden van het bestuderen van ADV-effecten in macromodellen. In beide gevallen is echter de hoeveelheid informatie die in de gegevens aanwezig is om met redelijke zekerheid iets over werkgelegenheidseffecten van ADV te zeggen beperkt. Bij de internationale vergelijking moet men dan bovendien nog het causaliteitsprobleem zien te vermijden en zoveel gegevens gebruiken dat de uitkomsten niet afhangen van een toevallig wel of niet opgenomen land. Het ligt dan voor de hand om de twee benaderingen te combineren. We hebben voor de periode 1971-1994 gegevens verzameld voor dertien OESO-landen (VS, Canada, Japan, Australië, Nieuw-Zeeland, België, Frankrijk, Duitsland, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje en het VK) over werkgelegenheid, werkloosheid, reële urenlonen, het gemiddelde aantal gewerkte uren per week, inflatie, bnp per hoofd, het aandeel van deeltijdbanen in het totale aantal banen, het deel van de bevolking tussen 15 en 65, en de totale bevolkingsomvang.

Om te voorkomen dat door de keuze van het model het antwoord als het ware al gegeven is, hebben we gekozen voor een zogenaamde

'vector autoregression'-benadering. Deze komt er eenvoudig gezegd op neer dat in principe elke endogene variabele ² afhankelijk wordt gemaakt van de waarden van alle andere variabelen in de afgelopen perioden. Bovendien kan elke endogene variabele ook nog worden beïnvloed door zijn eigen geschiedenis. Om praktische redenen zijn we daarbij niet verder dan drie jaar teruggegaan. Bij wijze van voorbeeld: in het systeem hangt de werkgelegenheid in een gegeven jaar af van de werkgelegenheid in de voorafgaande drie jaar, maar ook van alle andere endogene variabelen in de voorafgaande drie jaar, en van alle exogene variabelen in het hetzelfde jaar en de voorafgaande drie jaar. Voor de andere endogene variabelen geldt iets analoogs. Om rekening te houden met verschillen tussen landen die niet door de betrokken variabelen worden beschreven, is in elke vergelijking en voor elk land een dummy opgenomen die de invloed van overige (bijvoorbeeld culturele) factoren representeert.

Voorts is in elke vergelijking een lineaire trend opgenomen. Met behulp van statistische toetsen kan men vervolgens vaststellen welke variabelen worden 'veroorzaakt' door welke andere variabelen. We bezien daarbij drie varianten. We beschouwen een stelsel met werkgelegenheid en een stelsel met werkloosheid apart, omdat het geen zin heeft om werkgelegenheid, werkloosheid en arbeidsaanbod in één stelsel op te nemen wegens het definitieverband tussen die drie variabelen. Het aandeel deeltijdbanen wordt niet in alle varianten opgenomen omdat deze variabele vaak in de gegevens ontbreekt en het opnemen ervan dus leidt tot een gevoelig verlies aan waarnemingen. We hebben het aandeel deeltijdbanen alleen opgenomen in een specificatie waarin werkgelegenheid (en dus niet werkloosheid) voorkomt.

[tabel 1](#) geeft enkele uitkomsten weer van de zogeheten causaliteitstoetsen voor de drie beschreven varianten. De toetsuitkomsten hebben betrekking op de nulhypothese dat er geen causaal verband is. Een significante uitkomst indiceert dan dat er wel een causaal verband bestaat. Als we geen significant verband vinden impliceert dat uiteraard niet dat er geen causaal verband bestaat. Het betekent slechts dat op grond van de beschikbare informatie niet tot het bestaan van een causaal verband besloten kan worden. In de laatste kolom van de tabel geven we de richting aan van een eventueel verband. Die richting wordt verkregen door het geschatte effect van de betreffende variabelen voor alle perioden op te tellen. Het resulterende teken wordt in de tabel gepresenteerd.

Tabel 1. Uitkomsten van een aantal causaliteitstoetsen

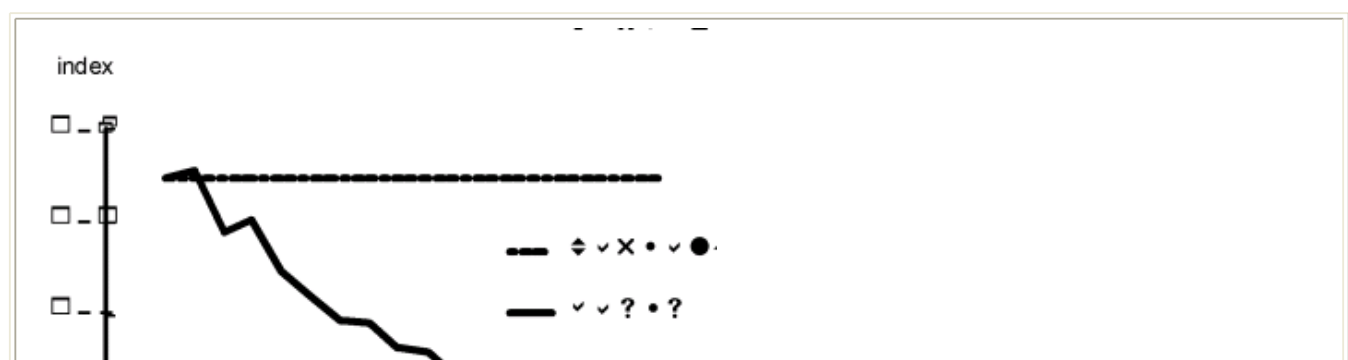
causaal verband	toetsuitkomst	richting
Uren → werkloosheid	niet significant	+
Uren → werkgelegenheid	niet significant	+
Deeltijd → werkgelegenheid	niet significant	-
Arbeidsaanbod → werkloosheid	niet significant	+
Arbeidsaanbod → werkgelegenheid	niet significant	+
Bnp → werkloosheid	significant	-
Bnp → werkgelegenheid	significant	+
Bevolkingsomvang → werkloosheid	significant	-
Bevolkingsomvang → werkgelegenheid	significant	+

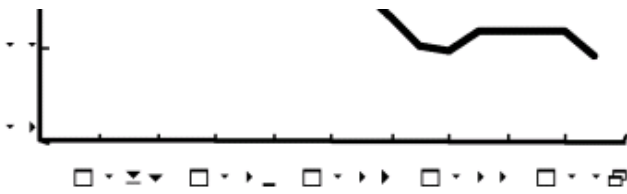
[tabel 1](#) laat zien dat werkloosheid en werkgelegenheid niet significant worden beïnvloed door het aantal uren dat gemiddeld in een economie per week wordt gewerkt, noch door het totale arbeidsaanbod. Bovendien zijn de richtingen van de invloed van deze variabelen op werkgelegenheid en werkloosheid inconsistent. In specificaties waarin werkgelegenheid in het model is opgenomen vinden we dat meer uren werken per week of een groter arbeidsaanbod (bijv. via minder VUT) juist goed is voor de werkgelegenheid. In specificaties waarin werkloosheid is opgenomen (in plaats van werkgelegenheid) lijkt het alsof langer werken of een groter arbeidsaanbod tot meer werkloosheid leidt. Deze verschillen in de richting van de effecten tussen verschillende modelspecificaties onderstrepen dat er geen duidelijk causaal verband te vinden is tussen de lengte van de werkweek of de mate van vervroegd pensioneren enerzijds en werkgelegenheid of werkloosheid anderzijds. Deze conclusie wordt nog verder bevestigd wanneer we de invloed van deeltijdwerk op werkgelegenheid (in personen!) bekijken. Er wordt dan wederom geen significant verband gevonden. Voorzover er een effect zou zijn is dit eerder negatief, dat wil zeggen dat een toename in het aandeel deeltijdwerkers leidt tot een vermindering van het aantal banen in plaats van een vermeerdering.

Beleidsimulaties

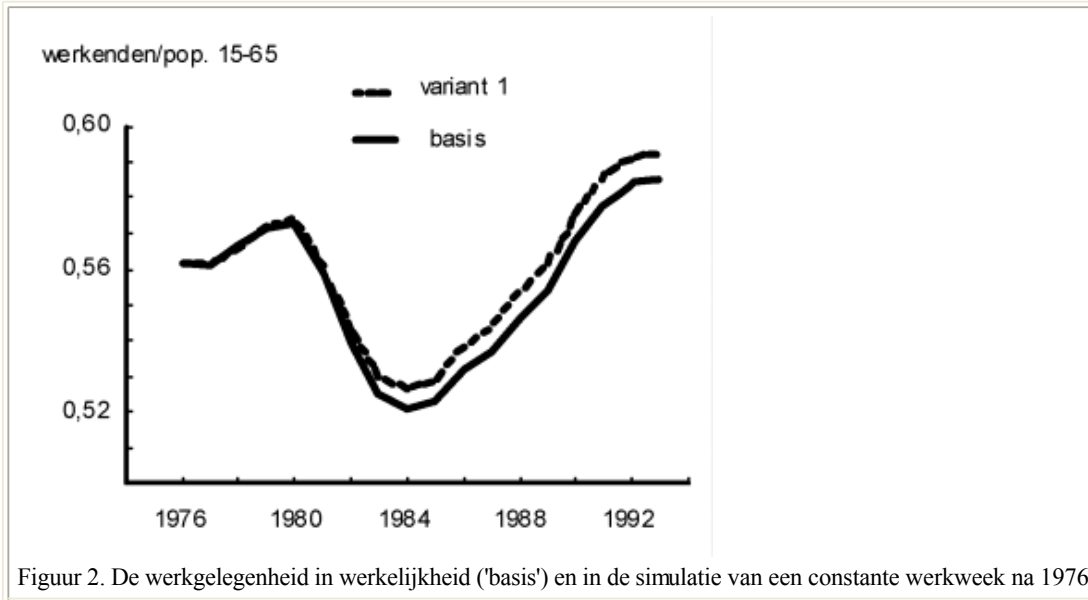
Het is mogelijk om met het geschatte model de gevolgen van beleidsscenario's te onderzoeken. Bij wijze van illustratie presenteren we gesimuleerde werkgelegenheidseffecten voor Nederland van twee beleidsvarianten.

Sinds 1976 is het aantal gewerkte uren in Nederland duidelijk gedaald ([figuur 1](#)). [figuur 2](#) en [figuur 3](#) laten zien wat volgens ons model met de werkgelegenheid en de werkloosheid zou zijn gebeurd als het aantal wekelijks gewerkte uren constant was gebleven op het 1976-niveau. Volgens het geschatte model zou dit de werkgelegenheid hebben bevorderd en de werkloosheid verminderd.

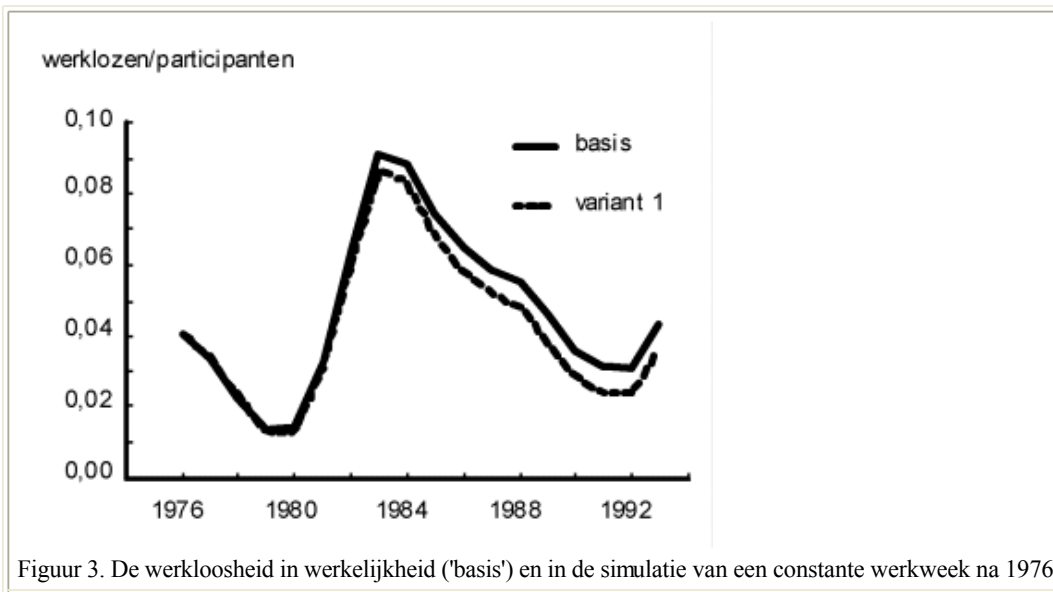

Figuur 1. Het aantal gewerkte uren per week is sinds 1976 in werkelijkheid flink gedaald. In onze beleidssimulatie (variant 1) houden we het constant

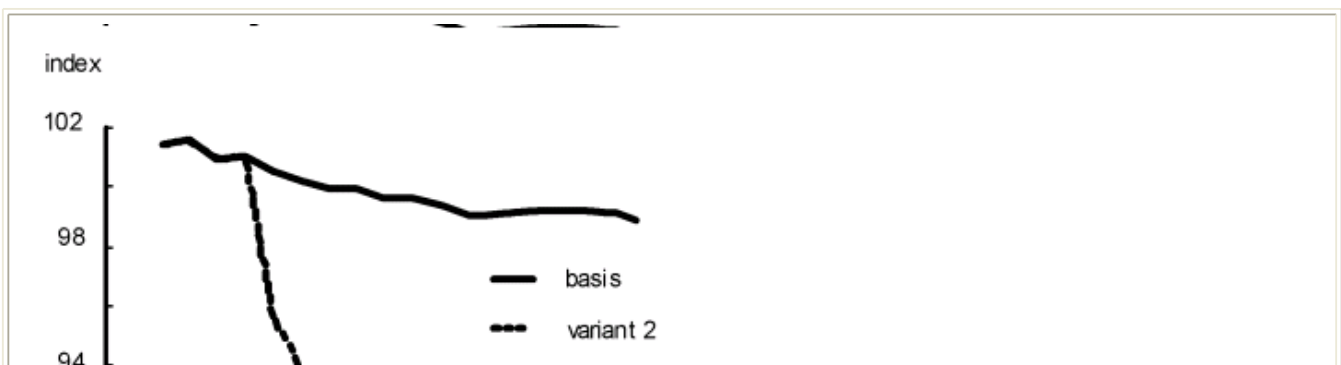

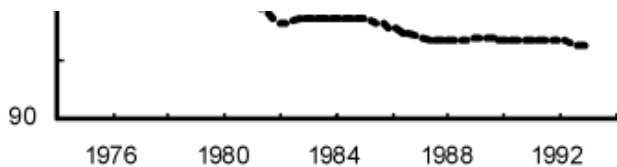
Figuur 2. De werkgelegenheid in werkelijkheid ('basis') en in de simulatie van een constante werkweek na 1976

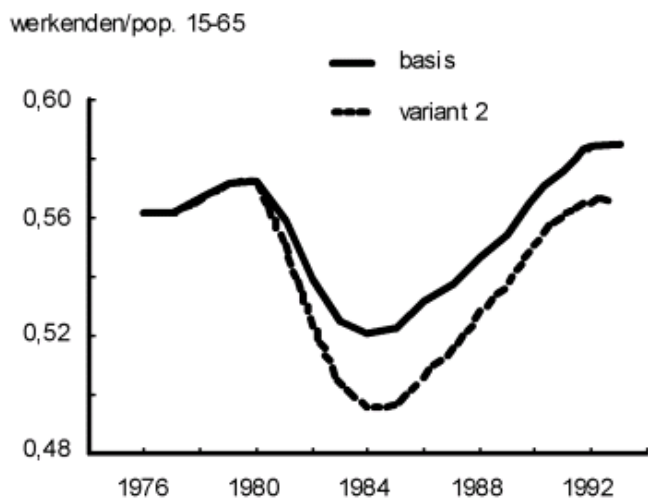
Figuur 3. De werkloosheid in werkelijkheid ('basis') en in de simulatie van een constante werkweek na 1976

In een tweede variant onderzoeken we de gevolgen van een extra vermindering van de werkweek in 1980 met 5%. [figuur 4](#) laat zien wat dat voor gevolgen zou hebben gehad voor de lengte van de werkweek in de daarop volgende periode. Het is interessant om te zien dat het model impliceert dat deze eenmalige werkweekverkorting in de eropvolgende jaren leidt tot verdere reducties in het aantal gewerkte uren per week. De gevolgen voor werkgelegenheid en werkloosheid worden weergegeven in [figuur 5](#) en [figuur 6](#). In deze variant zou de werkgelegenheid lager en de werkloosheid hoger zijn geweest dan in werkelijkheid.

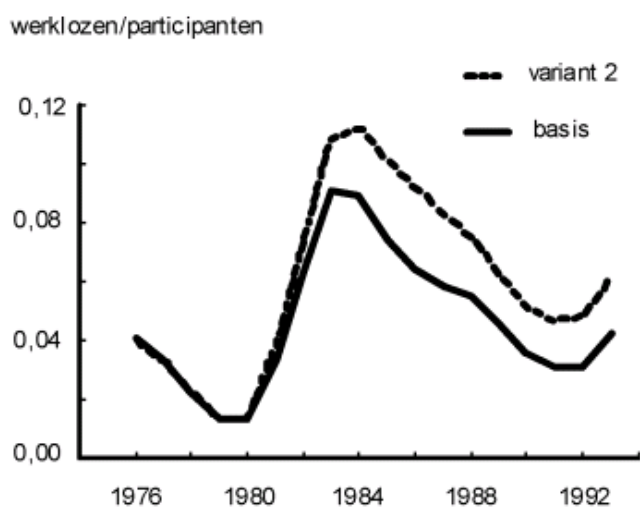

Figuur 4. Index van het aantal gewerkte uren per week ('basis') en de simulatie van een extra vermindering van de werkweek met 5% in 1980 (variant 2)

Figuur 5. De werkgelegenheid in werkelijkheid ('basis') en in de simulatie van een vermindering van de werkweek met 5% in 1980

Figuur 6. De werkloosheid in werkelijkheid ('basis') en in de simulatie van een vermindering van de werkweek met 5% in 1980

De uitkomsten van de simulaties moeten met enige voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. In het licht van de weinig significante causale relaties die we gevonden hebben zijn de uitkomsten van de simulaties niet erg betrouwbaar. Ze illustreren echter dat er niet veel ondersteuning te vinden is voor de stelling dat ADV banen oplevert.

Conclusies

Men kan zich verschillende redenen indenken om ADV te bevorderen: een andere verdeling van huishoudelijke taken tussen mannen en vrouwen, een positieve waardering voor meer vrije tijd, het genot van een vroeg pensioen, enz. Over dit soort argumenten doet dit artikel geen uitspraken. We hebben ons alleen beziggehouden met de theoretische en empirische bewijsvoering voor de stelling dat ADV tot meer werkgelegenheid dan wel tot minder werkloosheid leidt. Onze zoektocht levert voor deze stelling weinig steun. Voor de bevordering van werkgelegenheid is ADV waarschijnlijk irrelevant.

De voorgaande artikelen (zie ook [Korter werken, minder werk](#)) komen mede voort uit onderzoek uitgevoerd in opdracht van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Een beschrijving is te vinden in Worksharing as a policy to increase employment: an evaluation, werkdocument W96, WRR, Den Haag. Dat rapport bevat o.a. een uitgebreide literaturopgave.

1 E. de Regt, [Arbeidsduurverkorting en werkloosheid](#), *ESB*, 22 januari 1997, blz. 69-71.

2 Als endogene variabelen beschouwen we: werkgelegenheid (het aantal werkenden gedeeld door het aantal personen tussen 15 en 65 jaar), werkloosheid, arbeidsaanbod (d.w.z. werkgelegenheid plus werkloosheid), reële uurlonen, gemiddeld aantal gewerkte uren per week (het totaal aantal gewerkte uren in de economie gedeeld door het aantal werkzame personen), inflatie, reëel bnp per hoofd, aandeel van deeltijdbanen in totaal aantal banen. Het deel van de bevolking tussen 15 en 65, en de totale bevolkingsomvang worden exogeen verondersteld. Alle variabelen in de analyse zijn opgenomen in log-vorm.